

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE „HISTORISCHE VERENIGING SOEST“

11e jaargang nr. 1 - zomer 1990

Foto omslag

"De Eng"

Een schilderstuk van J. H. Isings - 1930

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter : P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris : Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest, Telefoon 02155-17113
Penningmeester : J.Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden : P.J. van den Breemer, Vosselveldlaan 21, Soest
A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7, Soest
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest
W. Schimmel, Bosstraat 25, Soest
G. Staalenhoef, Aalsmeerweg 32 III, Amsterdam
Redactie : P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving : F. Elsman, Bachweg 66, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,-- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

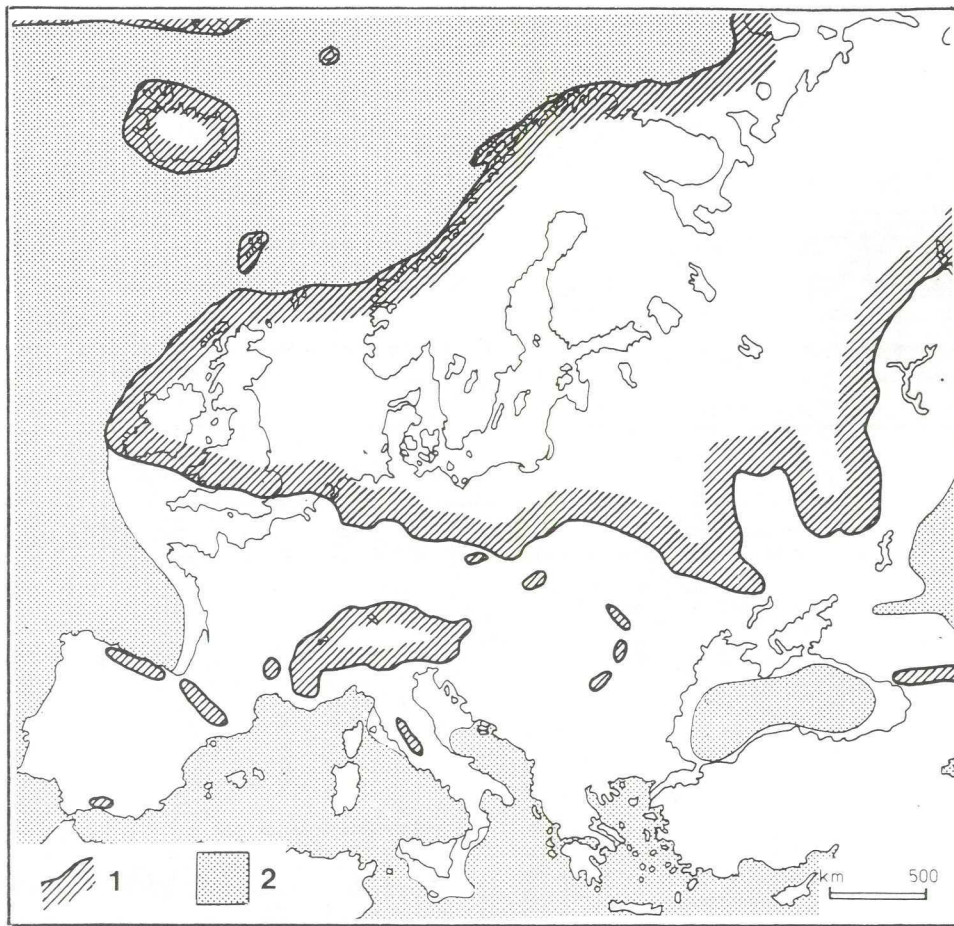
dan wel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775).

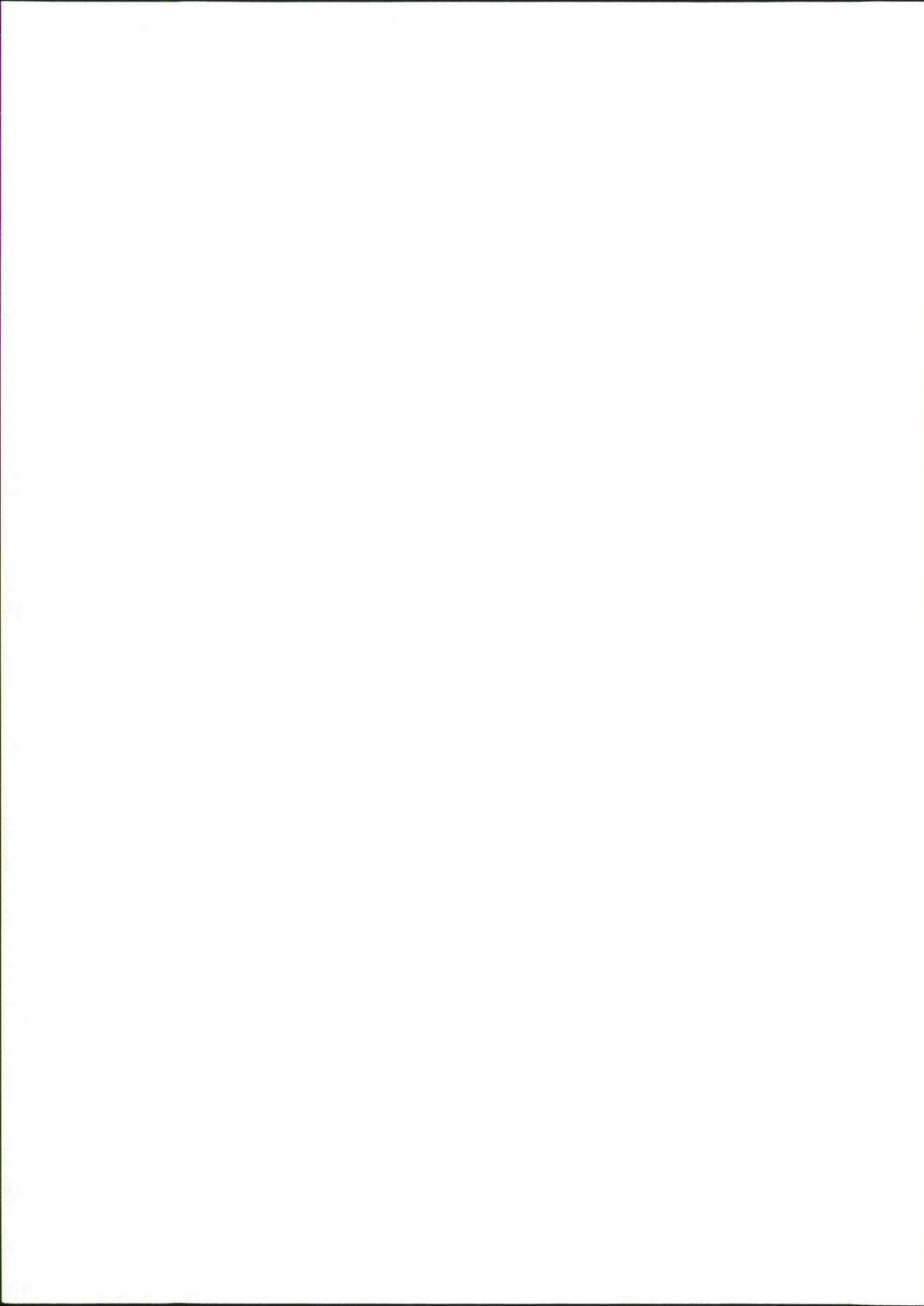
In bovengenoemde periode waren er ook ijstijden doch toen bereikte het ijs Nederland niet. Slechts het klimaat werd er door beïnvloed. Grote veranderingen in de topografie van Nederland deden zich pas voor in de voorlaatste ijstijd, het Salien dat 150.000 jaar geleden begon. Het ijs rukte op en bedekte o.a. het noordelijke deel van Nederland.

SALIEN OF RISZ-IJSTIJD

Deze ijstijd duurde ongeveer van 150.000 tot 100.000 jaar geleden. Hierbij werden de noordelijke continenten Eurazië en Noord Amerika door landijs bedekt. Hierin speelde een belangrijke rol dat de Noordpool toen open water was. Het zou te ver voeren hierop thans dieper in te gaan. Kaarten II en III.

III Verbreiding in Europa van landijs en gletsjers gedurende het Saalien. 1: Begrenzing landijs en grote gletsjers; 2: zee.

HISTORISCHE VERENIGING SOEST

Bestuursmededelingen zomer 1990

De redactie heeft voor het vorige nummer, 10^e jaargang nr. 4, bij onze drukkerij lay-out ingeleverd die niet juist was. De afgebeelde kaartjes III op pagina 8 en VIII op pagina 13 horen daar niet en moeten worden verwisseld. Het kaartje van pagina 8 hoort op pagina 13 en dat van pagina 13 hoort thuis op pagina 8. U treft hierbij de beide kaartjes weer aan met het verzoek deze over de foutief geplaatste kaartjes te plakken. Aan de tekst hoeft niets te worden gewijzigd. Ons excuus voor deze slordigheid en vooral excuus aan de heer W.H.A. Klein, beschrijven van 'Ontstaan van de Utrechtse Heuvelrug en de Eemvallei'.

Dinsdag 14 augustus a.s. Werkgroep Genealogie,
20.00 uur in Museum Oud Soest.

Activiteiten in het kader van het 10-jarig bestaan van de vereniging:

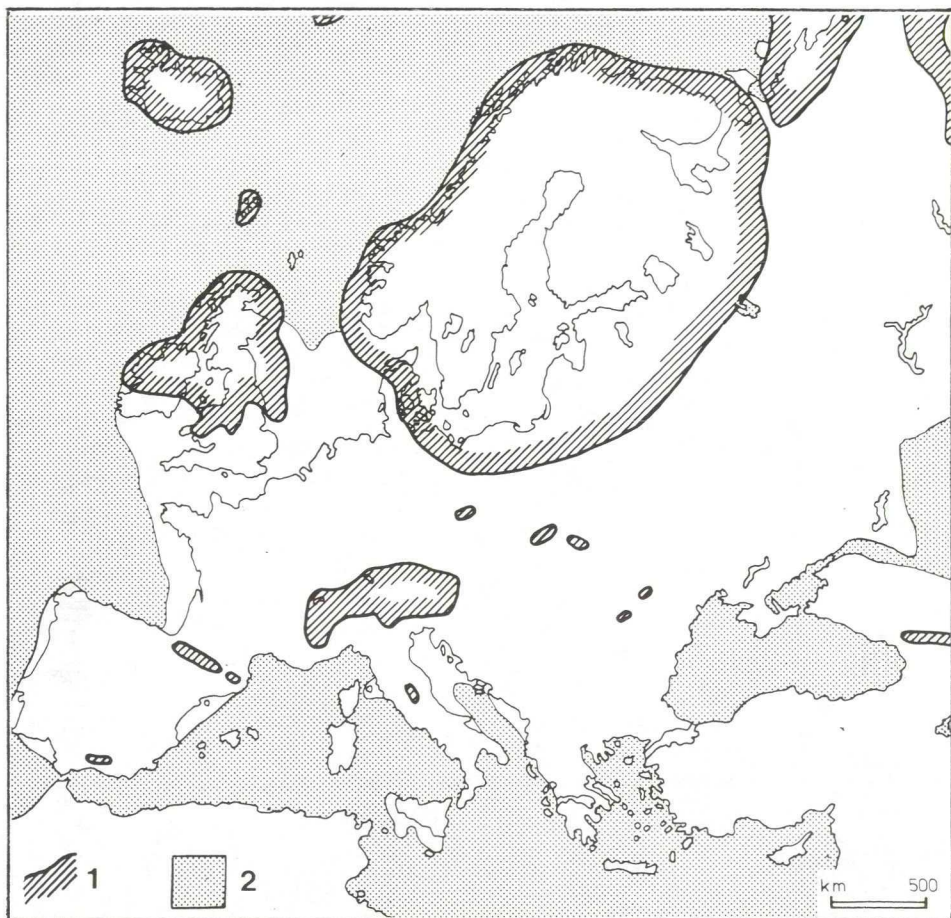
11/09 Klederdrachten)

29/09 Bustocht) nader bericht volgt

De penningmeester dankt alle leden, die zo vlot hun contributie betaalden, en vraagt de aandacht hiervoor aan de overige leden.

Voor toezending van copy voor de volgende nummers van "Zoys tot Soest" houden wij ons van harte aanbevolen.

Mogen wij u een mooie en prettige vakantie toewensen.

VIII Verbreiding in Europa van landijs en gletsjers gedurende het Weichselien. 1: begrenzing landijs en grote gletsjers; 2: zee.

Deze vestigden zich en stichtten landbouwbedrijven.
Mogelijk zijn zich toen ook de eerste boeren in Eemland komen vestigen.

BRONNEN

- De palaeografische ontwikkeling van Nederland in de laatste drie miljoen jaar. Dr. W.H. Zagwijn 1975.
- Tussen de bergen en de zee. Dr. J.S. Zonneveld.
- De wordingsgeschiedenis van Nederland. Prof. Dr. F.J. Faber.
- Nederlandsche landschappen, bodem, grond en geologische bouw. Dr. F.J. Baker 1942.
- De bodem van Utrecht. Ir. J.N.B. Poelman 1960.

DE OUDSTE FAMILIES VAN SOEST

door Gerard Staalenhoef

In de komende afleveringen van ons tijdschrift zal aandacht worden besteed aan de oudste generaties van een aantal families waarvan bekend is dat zij gedurende eeuwen in Soest woonachtig zijn. Dit plan is niet nieuw want reeds in de eerste jaargangen werd de "top" van de familie Van 't Klooster besproken. (1) Juist bij de oudste generaties blijven er vele vragen bestaan omdat er onvoldoende bronnen zijn dan wel de juiste bronnen nog niet zijn gevonden. Ondanks deze vragen wordt toch tot publicatie overgegaan, mede in de hoop dat anderen de antwoorden kennen. Aangezien tijdens de bijeenkomsten van onze Werkgroep Genealogie regelmatig blijkt dat behalve de familieverwantschap ook het grondbezit en/of de situatie van bewoning grote belangstelling heeft wordt ook daarop ingegaan.

De familie Stalenhoef (I)

Van deze familie, welke pas na 1722 de naam Stalenhoef gaat voeren, is de oudst bekende voorvader in rechte lijn vermoedelijk een Aart, die naar schatting omstreeks 1490-1500 is geboren. Hij wordt beschouwd als de vader van twee zoons die gedurende enkele jaren beleend zijn geweest met:

Veen in Heezerveen

Op 22 maart 1549 deelt de abt van Sint-Paulus te Utrecht mede dat voor hem is gekomen Ruesselt Engbert Geerlofsz weduwe en overdroeg: "die rechte helft van een stuck veens ende velts" gelegen in Heezerveen dat zij met haar toenmalige man Willem Schae beerntsz. bij transport van Herman van Hamersvelt op Sinte Odulphusdach 1506 heeft verkregen. De belendenden zijn oostwaarts Roeloff van Baern en westwaarts Rutger Jacobs en Gijsbert Henricxsz. De abt verleent daarop als onversterfelijk erfeen deze helft van het stuk veen en velts aan "ysaack aertsz en gerijt aertsz, gebrueders", gezamenlijk.

Op dezelfde dag draagt Ruesselt Engbert Geerlofsz weduwe eveneens op "die helft van der helft van een stucke veens ende velts" in Heezerveen. Zij en haar man Engbert Geerlofsz hebben dit in leen ontvangen op 26 maart 1512 bij transport van Lucija Willem Schae beerntsz dochter. De belendenden zijn dezelfde als de hiervoor genoemden. De wederhelft heeft Willem Engbertsz.

De abt verleent dit kwart ook aan de broers Isaak en Gerrit, gezamenlijk. Beide broers dragen hun delen later over aan "Dyrick Rijcksz"; 13 april 1556.

Op 20 juni 1556 komt Willem Engberts (zie hierboven) voor de abt en draagt zijn "rechte helftte van der helftte" over aan Isaac Aarts. Nog geen jaar later draagt Isaac dit deel eveneens op aan Dirk Rijkse: 28 mei 1557. (2)

Omtrent de broer Gerrit hebben wij verder niets gevonden; mogelijk

is hij vrij jong en ongehuwd gestorven.
Over Isaac is meer bekend, aannemende dat het dezelfde persoon betreft.

Isaac Aartse als ouderman van het gilde

Bij het opstellen van de nieuwe fundatiebrief is een Isaac Aarts ouderman van het Groot Gaasbeeksgilde.
Hij bezit dan geen zegel en verzoekt Gerrit Hilhorst "voor mij te beseghelen"; 3 juni 1560. (3)
Wij weten dat Isaac Aartse (die van het veen) in 1557 nog in leven is, zodat hij deze ouderman geweest kan zijn. Gezien de rol die vele (mogelijke) nazaten van hem in dit gilde hebben gespeeld lijkt deze gevolgtrekking niet al te gewaagd.
Het kan zijn dat de hierna genoemden verwanten zijn van Isaac Aarts. Indien wij er, mede op grond van de voornaamgeving, vanuit gaan dat hij een zoon heeft gehad die Aart Isaacse heet, is het zeer wel mogelijk.

Het gezin van Aart Isaakse

Een Huijbert Peter Huijberts maakt op 9 juli 1629 zijn testament waarin o.a. worden genoemd zijn zuster Martina, gehuwd met Aart Isaaks en hun kinderen Isaak Aarts en Hilletje Aarts.
De ouders van Martina zijn wellicht (doch dat is nog niet bewezen!) Peter Huijbertse en Hilletje Gijsbertse (de Beer?).
De dochter Hilletje is dan vernoemd naar haar grootmoeder van moederskant.
Een Aert Isaacksz (wellicht de man van Martina en de vader van Aart en Hilletje) wordt genoemd als belendende van een hujs, hoff ende hoffstede, strekkende "van 't Soestsche karckpadt tot aen den Geeren toe"; andere belendenden zijn "Peter Grootfelts erffgenamen"; 24 juni 1615. (4)
Meer zekerheid krijgen wij vanaf een Isaak Aarts, wellicht identiek met de hiervoor genoemde zoon van Aart en Martina.

De eerste "zekere" voorvader

Isaak Aartse (vermoedelijk zoon van Aart Isaakse en Martina Huijbertse), geb. ca. 1585-'90;
tr. (1) ca. 1610 Meijnsje Willem Janse de Ruijght, dochter van Willem Janse Ruijght en Gijsbertje Meijnse (Hilhorst?)
tr. (2) Soest d.d. 17 mei 1640 Anna Gijsbertse, dochter van Gijsbert Teunisse Natter en ? (5)
Het eerste huwelijk blijkt uit een acte van afstand, welke hier in het geheel wordt opgenomen mede om onze lezers een indruk te geven van het geschreven taalgebruik in die tijd.

"Compareerde voor mij Joris Petersz. gesubstitueerde inplaetse van den Edele Wernaert van Velthuysen principaele schoudt. Jacob Louwersz. ende Albert Jansz. schepenen tot Soest in het gerecht Johan ende Gijsbert Isackszonen elck voor haer selven, mitsgaders den selve Johan Isacksz. hem selven sterckmaeckende ende rato caverende voor Willem en Heynrick Isacksz. sijnnen broeijders als oock Mertina Isacksdr. synnen jongste suster. mitsgaders Thys Gerrtisz. ende Philips Cornelisz. als mannen voochden van haerlieden hujsvrouwen en verclaerden tesaemen by desen vuyt crachte van accoorde bij haerl. tesaemen op date den XXVIIIen april anno 1640 mit haerl. respectieve vader ende schoonvader Isac Aertsz. ten

overstaen van de voorschr. onmondige haere mombers gedaen ende gecontraheert aengaende haerluijder smoeijders naegelaten goet ende haerl. door dode van haere moeyder Meynsgen Willem Janz. Ruychtdr. als oock door dode van Willem Jans Ruichtsz. als Ghysbertgen Meijns synne zal. huysvrouw de voorschr. comparanten haere bestevader ende bestemoeder eenichsins by testamente ofte andersins souden moegen naegelaeten wesen van alle 't selve te renontieeren ende afstandt te doen glijck zy comparanten tesaemen voorschreven van 't selve renontieeren ende afstandt doen bij dezen ende dat alles ten behoeve van haerl. respectieve vader Isack Aertsz. ende Anna Ghijsbertsdr. synne huijsvrouw ende haerl. erffgenamen omme in alle haer vrie wille daer mede te mogen doen sonder eenige wederseggens onder Voorwaarde dat Isack Aertsz. voornoemd sijne onmondige kinderen die alsoech onmondich sijn ende tot haere mondige jaeren niet en sijn gecomen te onderhouden ende te voldoen volgens den accoorden mit synne voorschr. kinderen ten overstaen van de mombers en vrunden synder onmondige op date den 28 april anno 1640 als voorschr. is opgericht, gemaect ende beteykent. Versoeyckende overdien sij comparanten voornoemt aen ons Schoudt ende schepenen voorschr. in qualite als vooren verhaelt in deze gecondemneert te worden hetwelck door het versoeyck van de voorschr. comparanten di es bi den schoudt vonnisse overdien aen ons voorschr. schepenen daer van vermaent synde deselve comparanten in deser haer versoeyck hebben gecondemneert den inhoudes deses naer behoren naer te comen ende dat onder verbandt van haerl. personen ende goederen ende submissie als naer rechten te oorconde deses hebben wij schoudt ende schepenen dese van wege de comparanten besegelt ende beteykent.

Actum den XVIIen mertij 1641 oude stijll.

Joris Petersz. - Jacob Lourensz. - Alberts Jansz.

Mij present sekretaris Johan Schoudten. (6)

Uit deze acte blijktt:

- dat Isaak Aartse is gehuwd geweest met Meijnsje Willemse Ruijgt en dat zij is overleden, evenals haar ouders Willem Janse Ruijgt en Gijsbertje Meijnse;
- dat Isaac Aarts inmiddels is hertrouwd met Anna Gijsbertse;
- dat uit het eerste huwelijk zijn geboren: Johan Isaakse en Gijsbert Isaakse (die beiden reeds meerderjarig zijn), voorts twee dochters (niet met name genoemd) die zijn getrouwd met Thijs Gerritse en Philips Cornelisse alsmede de nog onmondige Willem, Hendrik en Martina Isaakse;
- dat al deze kinderen en schoonzoons afstand doen van alle goederen die hun moeder en haar ouders hebben nagelaten ten behoeve van Isaak Aartse en zijn tweede echtgenote Anna Gijsbertse;
- dat Meijnsje vermoedelijk enig (overlevend) kind is aangezien haar kinderen ook afstand doen van de nagelaten goederen van haar ouders;
- dat reeds in april 1640 (dus een maand voor het huwelijk) een accoord is opgesteld waarin Isaac belooft dat hij zijn minderjarige kinderen zal onderhouden tot zij mondig zijn.

Over de kinderen uit Isaac's eerste huwelijk zijn wel enkele gegevens bekend doch deze zijn in het kader van dit artikel niet van belang.

Uit dit tweede huwelijk is slechts een kind bekend:

- Jacob Isaacse; hij wordt hierna besproken.

Eerst nog een aantal gegevens die zeker, dan wel vermoedelijk, op de vader betrekking hebben:

Een Isaak Aerts is schepen van Soest; 1648, '49 en '50;

Een "Ysaack Aerts" betaalt f.6-6-0 huisgeld; 1645.

Op de "Uitsettinghe" van deze huisgelden komt hij voor onder nr. 45. Omtrent de vermoedelijke ligging van zijn "huis" kan worden opgemerkt dat:

- Geertgen int Clooster voorkomt onder nr. 40;
- Jacob Evertse Noteboom (die achter en terzijden van de Posthoorn woont); (zie hierna acte d.d. 19 september 1667) wordt vermeld onder nr. 42 en onder nr. 43 als "Jacob voornoemt vant nijewehuijs" en
- Jean Cordozo, in die tijd eigenaar van Bleijendaal, onder nr. 49. (7)

Ysaack Aerts en Anna Gijsberts, echtelieden, transportereren aan Willem Janse Staal land, gelegen aan het Gemeene Soesterhardt of Meente tot de Wijkersloot toe. Als belendenden worden genoemd Noordwaarts het St. Laurens en Barbara Gasthuijs te Utrecht en Zuidwaarts Cornelis Jans op Pijnenburg; 13 oktober 1646.

Isaak Aerts verkrijgt, door transport van Willem van Lielaar, burgemeester van Amersfoort en Yda Schade, echtelieden, een huijsinge, hoeft en hofstede, gelegen NAAST het huis daer de Posthoorn uithangt, streckende van de Noordzijde langs het Kerkhof aldaer en de gemene wegh (te Soest); 31 januari 1647.

Isaak, inmiddels weduwnaar zijnde, transporteert deze "huijsinge" aan Jan Jacobsen, houtkoper en schipper te Amersfoort; 19 sept. 1667, zoals blijkt uit volgende (wederom volledig weergegeven) acte.

Opten xix-en Septembris 1667 ter
praesentie ende ten overstaen van
de Heere Steven van Lamsweerde,
Schoudt, Lambert Thonisz Timmerman ende
Gerrit Hilhorst, Schepenen van Soest.

Dat voor ons gecomen is int Gerecht ijsack aertsz woonende alhier, voor hem selven ende als weduwnaar ende boedelharder van sa. Anna Gijsbertsdr. sijn overleden huijsfrouw, ende heeft den Comparant in die qualite voor hem ende sijne Erffgenamen bij desen getranssporteert, opgedragen ende overgegeven aen ende ten behoeve van Jan Jacobsze, Houwtcooper ende Schipper int Veer binnen Amersfoort, sijne huijsfrouw ende hare bejide Erffgenamen. den vrijen Eigendom van seeckere Huijsinge, schuijren ende hoffgen, ofte grondt, staende ende gelegen tot Soest, achter en terseijden de huijsinghe, genaempt De Posthoorn, competerende de kijnderen ende Erffgenamen van sa. Gijsbertgen Matheusdr., in haer leven weduwe van sa. Gijsbert Henricxsz Schouten, daer aen de eene sijde deselve kijnderen met haer schuijr ende hoffstede, ende aende andere sijde de gemeene buijrwech naest gelegen sijn, in voegen ende soo groot ende cleijn als sa. Jacob Evertsz Noteboom, Timmerman, in sijn leven bewoont en gebruijckt heeft, wesende 'tselve huijsgen vrij van eenighe lasten. Belovende den Comparant desen Transporte daerop te vrijen ende waeren als naer Erffcoopsrecht ende naer Costuijmen in den Lande van Utrecht geobserveert ende bekende de beloofde Cooppenningen

ten vollen voldaan ende betaelt te sijn ende dit naerdijen ons alvorens gebleecken was den 40-en penningh hier van betaelt te sijn aen Henrick van Ommeren als Collecteur vandijen binnen Amersfoort volgens sijne quitantie gedateert den 18en deses maents ende Jaars 1667 sonder arch, Des t'oorconde.

Oirconde mij Secretario

R. van Ingen 1667

Isaak Aartse en Thonis Janse van 't Clooster verkrijgen door transport van Aart Hendrikse uit de Hogeberkt c.s. "een parcheeltgen landts, groot omtrent een morgen op de Soester Engh boven Meijenburg; 17 juli 1656.

Isaak Aarts, weduwnaar van Anna Gijsberts, alsmede Albert Rutgers Schep. wonende op Hees, en Jacob Rijks, wonende te Amersfoort als oome en momboirs van Jacob Isaaks, minderjarige zoon van Isaak Aarts, transporteren aan Gijsbertje Mattheusdochter, weduwe van Gijsbert Hendriks Schouten; 26 september 1664.

Omtrent de familieverhouding met de ooms bestaan wel een vermoeden doch geen zekerheid.

Isaac Aarts, weduwnaar, transporteert aan zijn zoon Jacob Isaacse, diens huisvrouw Rijkje Hendrikse en hun erfgenamen:

"een parcheeltgen landts, groot omtrent een morgen op de Soester Eng boven Neijenberchswechgen, waarvan aan de zuidzijde de Kerk en noordwaarts de erfgenamen van de overleden Thonis Cornelis Logen; 27 april 1666.

De dood van Isaac Aartse en zijn grafzerk

Wij zagen reeds dat Isaac in de buurt van de Posthoorn land heeft gehad en wellicht zelfs heeft gewoond. Tevens is duidelijk aange-
toond dat hij in 1664, 1666 en 1667 nog in leven is.

Toch heb ik enige jaren geleden in de "oude" Ned. Herv. Kerk te Soest een grafzerk gezien vermeldende: "ijsack Aertsz in de Posthoorn, 1658".

De heer Heupers beschreef deze zerk al eens en vermeldde ten onrechte dat er stond: brouwer in de Posthoorn. (8)
Er zijn nu twee mogelijkheden. De ene is dat het gaat om twee naamgenoten in dezelfde periode, doch daarvoor heb ik geen aanwijzingen. De tweede mogelijkheid dat hij reeds bij zijn leven een grafzerk heeft laten vervaardigen en plaatsen.

Dat is in onze hedendaagse ogen misschien niet zo voor de hand liggend doch Willem Smits, de molenaar van de Windhond, schijnt dit in 1789 ook te hebben gedaan. (9)

(wordt vervolgd)

- (1) Van Zoys tot Soest, 1e jrg., nr. 1, blz. 11-12 en nr. 2, blz. 9-11; 2e jrg., nr. 1, blz. 7-10. Het toegezegde vervolg is nog niet verschenen!
- (2) Deze beleningen zijn aangetroffen in:
Rijksarchief Utrecht; Archief Kleine Kapittelen en Kloosters; St. Paulus-abdij.
Aangezien de inventarisnummers die door ons indertijd zijn genoteerd mogelijk zijn gewijzigd worden deze hier achterwege gelaten.

- (3) E. Heupers, De Gilden van Soest, blz. 17.
- (4) Het betreft hier een belening aan Meijns Hubertse Hilhorst. Deze Peter Grootveld en zijn erfgenamen kwamen reeds ter sprake bij de Luchtensteijn (Zie Van Zoys tot Soest, 6e jrg., nr. 4, blz. 13). Daar wordt echter als zijn overlijdensjaar genoemd: ca. 1626? Wellicht is hij kort voor juni 1615 overleden hetgeen overeenkomt met het feit dat hij na 1615 niet meer in de Amersfoortse vroedschap voorkomt. Doch dan zou de "renteheffer" uit 1622 een ander moeten zijn.
- (5) Eemlandse Klappers, deel 14, blz. 1.
- (6) Rijksarchief Utrecht, gerecht Soest, nr. 1144.
- (7) De betreffende nummers komen op de originele lijst NIET voor doch zijn door mij eraan toegevoegd!
Voor Bleijendaal zie: Van Zoys tot Soest, 3e jrg., nr. 3, blz. 9-12; 4e jrg., nr. 2, blz. 14-18 en nr. 3, blz. 5-7.
- (8) E. Heupers, De Gilden van Soest, blz. 67.
- (9) Mr. Janzn van Hees, De Stenen Reus op de Zoester Engh, blz. 20.

WAAR STOND DE FOTOGRAAF?

door de Akkers, Soest.

MIDDELEN VAN BESTAAN IN SOEST

door Ds. J.J. Bos.

Wie, vóór de Chamaven, die zich in 287 in Eemland vestigden, en vóór de Saksen, die zich in 398 dáár nederzetten, deze streken bewoond mogen hebben, zagen zich, tot hun levensonderhoud, stellig bepaald tot de opbrengst van Jacht en Visscherij. Eetbare boom- of veldvruchten waren er vermoedelijk niet, of nagenoeg niet te vinden op den zandgrond, die, in den loop der eeuwen, zoo langzamerhand uit den schoot der wateren was opgerezen. Ten minste de hoogste punten, de Biltsche- en Soester-duinen, en de Soester- en Amersfoorter bergen, leveren niet het minste bewijs, dat het dáár ooit anders geweest is dan nu, heide en zand, heide en zand, uren ver. Wèl zal er hier en daar eenig houtgewassen zijn, maar van die groote oerwouden, die elders in ons vaderland werden aangetroffen, was hier waarschijnlijk niets te zien. In den Soester bodem heb ik ten minste nooit eenig spoor daarvan ontdekt, en ook nooit iets van anderen gehoord, dat aan zulk een oorspronkelijk bosch zou doen denken. In ieder geval, zoo er op de hoogere gronden bosch geweest is, dan bestond dit uit eiken, beuken, of misschien ook sparren en dennen; en in de veen- en broekgronden, uit wilgen, peppels, en andere struiken van dien aard.

De bosschen die Karel de Groote, in 777, aan de Kerk van St. Maarten, te Utrecht, schonk, Hengestschote, Fornhese, Mokoroth, en Widock, lagen slechts voor een klein deel in de Soester veen- en broekgronden, en voor het grootste deel onder het tegenwoordige Baarn-Vuursche, Eemnes, Bunschoten, en Hoogland. De eerste en de meest natuurlijke bron van bestaan, moet dus wel de jacht geweest zijn, en dáárom spreken wij over deze dan ook het eerst. (Roijaards, Invoering v.h. Christend. in Nederl. 42-43).

1. Jacht

De vroegste bewoner van deze streek moest beginnen met het benodigde tot levensonderhoud te zoeken in de dierenwereld, die reeds vóór hem zich hier gevestigd had. En dat dit jachtveld oorspronkelijk rijk voorzien is geweest, laat zich gemakkelijk opmaken uit de menigte van Wetten en Besluiten van de Provinciale en Stedelijke Regeeringen van lateren tijd, allen bedoelende de bescherming van het tamme wild, tegen de verscheurende dieren en de hebzuchtige menschen.

Dat jachtveld, in den aanvang natuurlijk voor ieder open, kwam, in den loop der tijden, in het bezit van Keizers en Koningen, en, uit de handen van dezen, langzamerhand in het bezit van Hertogen, Graven, Baronnen, Ridders, enz., dat wil zeggen, in het bezit van Heeren; en onder de voorrechten door de Leenheeren aan die Heeren geschonken, behoorde ook het Recht van Jacht. Of er vóór de Ridders van Lochorst nog Heeren van Soest geweest zijn, is mij niet bekend, maar zeker is het dat dit Gerecht, reeds vóór 1253 een Leengoed was van de Abdij van Sint Paulus te Utrecht. In het jaar 1325 verkocht Adam van Lochorst, de Heerlijkheid "van Soest ende Heese", aan Sweder van Abcoude, den vader van Jacob van Gaesbeek. Van dezen laatsten ging zij in 1472, bij koop, over in het bezit van den Utrechtschen Bisschop David van Bourgondië. In 1528 werd de wereldlijke macht van het Utrechtsche Bisdome overgedragen op den Graaf van Holland, Keizer Karel V. Na den vrede van Utrecht, in 1579 gesloten, verscheen reeds op 31 Maart 1580 eene "Nieuw Ordonnantie op de Jacht", van de Staten der Provincie en den Prins van Oranje.

Reeds van het opkomen van de Heerlijke Rechten af, had de Jacht

opgehouden Bron van Bestaan te zijn voor de bevolking der streek; dat is voor Soest dus stellig reeds vóór 1253. Bron van Bestaan bleef ze alléén voor de Jacht-Opzieners of de Pachters der Heeren, en voor de stroopers. Jacht-Opzieners van allerlei rang, en onder allerlei namen, zijn er zeker reeds zeer vroeg geweest, als noodzakelijk gevolg van de meening van anderen, dat iedereen recht had op wat in het wild liep, of vloog, of zwom; eene meening die heimelijk nog voortleeft in het geweten van vele der tegenwoordige inwoners van Soest, want in de Birckt, op de Bunt, Achter den Engh, op het Hart, in het Veen en over Hees, zijn maar weinig huizen, waar niet een geladen jachtgeweer op haken tegen één der zolderbalken ligt, gereed om ieder oogenblik te kunnen gegrepen worden - tot overtreding van de Jachtwet.

Ofschoon niet bepaaldelijk door dit onderwerp gevorderd, acht ik het toch niet ongepast hier eenige mededeelingen te laten volgen, die licht werpen op den rijkdom van dit Jachtveld, en de handhaving van het Jachtrecht daarop, in den loop der tijden; ik bedoel allerlei Wetten en Besluiten, daarop betrekking hebbende, van Provinciale en Stedelijke Regeeringen.

Op zaterdag St. Lambertsdag (17 September), van het jaar 1407, verbood de Raad der Stad Utrecht aan alle zijne burgers, "Konijnen te fretteeren in Eemlant, of op de heijde tusschen deze Stadt en Amersfoort, zijnde des Bisschops warande, onder bedreiginge van boven de beteringe aan den Bisschop, het scherpelijk aan hem te zullen rechten." (Burman, Utr. Jaarboeken. I. 77)

In de maand Maart van het jaar 1431, noodigde de Raad der Stad Utrecht de Edelen van den lande van Utrecht, met name ook die van Amersfoort en Eemland, uit, om "den wolff te jagen." (Tijdschr. voor Geschied. enz. van Utrecht, 1840. 57, enz).

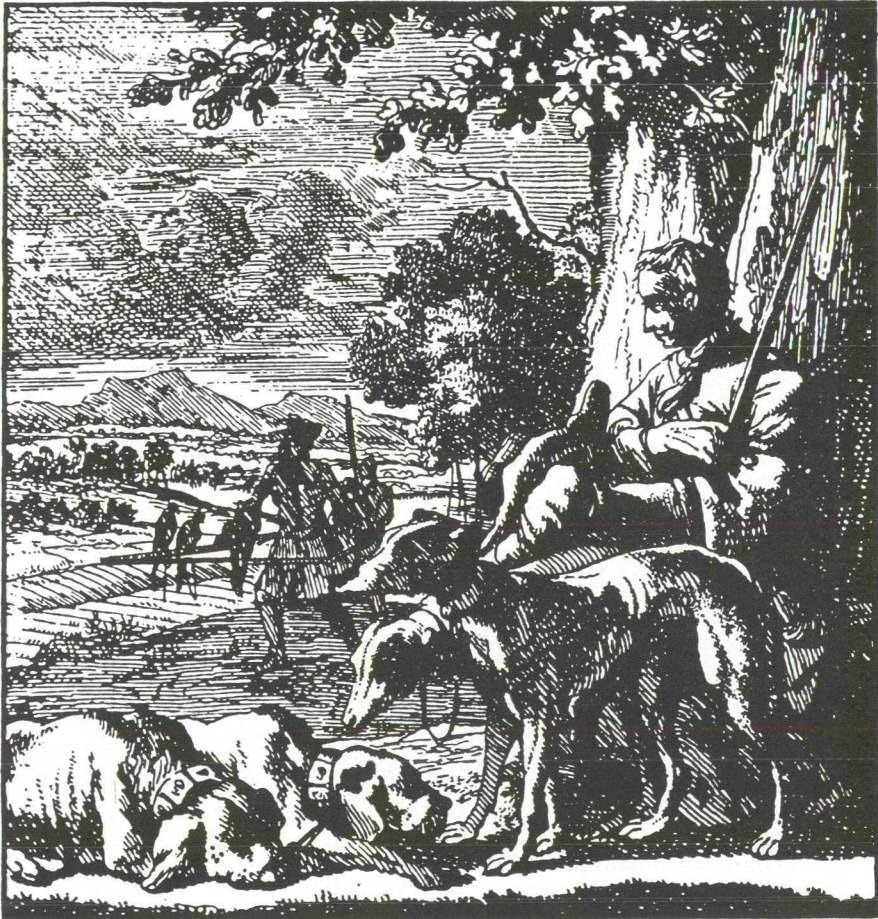
Een Placcaat van den Stadhouder van 2 Juni 1531, meermalen "gerenoveert en geamplieert", gebod "dat niemand op een half mijle naar de wildernisse groote honden houden ende sal, sij en sullen haar voorste klauwen af doen houwen, of een knuppel aan dan hals doen hangen, ende dat bij 't verbueren tot elke reijse van twee Carolus gulden." (Groot Utr. Plac.boek. II, 301)

Eene Resolutie der Staten, van 23 October 1536 verklaarde, "dat alle Prelaten ende Heeren van de Vijf Godshuijsen, die Edelen ende gemeen Ridderschap, ende goeden luijden der Stad, ende 's Lands van Utrecht, van ouden herkomen altijd hebben mogen jagen en vliegen, soo bij haar als haare dienaars, omme daarmede die vrunden te tracteeren, etc., 't welck haar niet benomen hoort te worden, gemerkt 't selven dien van Amersfoort ende meer andere toegelaten ende gepermitteert word, en des te meer, want in dien tijd abundantie was van alle wiltbraad, dat om geld te krijgen is." (Groot Utr. Placboek II 379, 380).

Bij de Placcaten van 21 Juli en 6 November 1540, geboden de Stadhouder en Raden der Keizerl. Majesteit in den Hove van Utrecht, voor de geheele Provincie, "dat niemand, wie hij zij, edel, of onedel, geestelijck, of weerlijck, bij hem of heure dienaren, een mijl, rond om der Stad eenig grof wilt en vange, nog putoiren, veldhoenders, swanen, faisanten, reijgers, quacken, kranen, trapgansen, hasen, of konijnen, 't zij met honden, gairen, panden, busschen, ofte bogen te schieten, nog mit eenigerhande netten, hoe en in wat maniere dat men se vangen, ofte slaan mag, bij 't verbeuren tot elcken reijse van acht Carolus gulden, de eene helfte tot Keijserl. Majt. behoeven, ende de andere helfte tot behoeven van den aanbrenger." (Groot Utr. Placboek. II. 380)

Daar "niet jegenstaande zekere opene brieven van Placate, bij desen Hove gegeven, op den 12 Aprilis 1546, aangaande sekere

De Jaager.

Het wilde woud dat Weereld hiet,
 Deckt oock een Jaager met zyn boomen,
 Die fel en snel op wild braad siet;
 Elck pas zyn Jacht, en Strick t'ontkoomen
 Vroeg imand, wie dien Jaager is,
 Men noemd hem, Vorst der duisternis.

"warande met honden te converseren, fretteren, conijnen te vangen, "ende de voorsz. warande gansselijk te bederven, tot grooten "achterdeele van sijne Majest. ende van sijne Majest. Pachters, "soo is't, dat wij, (n.l. Die van den Raide 's Konings, over den "Lande van Utrecht; en wel op 11 Januari 1569), u Deurwarder of "Pander, (n.l. in den Hove van Utrecht), ordonneren ende bevelen 't "voorsz. Placaat andermaal tot Amersfoort, Leusden, en elders te "publiceeren, ten eijnde niemãnd daar van ignorantie en praetendere, "ordonnerende een ijjelijk, wie hij zij, Geestelijk, of Weerlijk, "hem daar naar te reguleren, op den poenen en de bruecken daar "inne begrepen en hier navolgende." (Groot Utr. Placboek. II. 381)

In het bedoelde Placcaat van 12 April 1546, spreken, Lodewijk van Vlaanderen, Heer tot Praat, etc., Stadhouders Generaal, d'Eerste en andere Raden des Keizers in den Hove van Utrecht, den eersten Deurwarder, of Pander in dat Hof, toe. De inhoud er van is wel merkwaardig, maar het stuk is te groot om het hier in zijn geheel mede te deelen. Alleen op dit wil ik wijzen: vooreerst, dat er uit blijkt, dat "onlanks onsen Alregenadigste Heere den Keijser belieft "heeft, sekere plaatse gelegen in de Amersfoortsche heijde, tot "conijnen warande te doen maken, en met conijnen te bepoeten"; en dan verder, dat die warande omvatte, "die grauwe duijnen, of "Goertsbosch, gelegen tusschen de voorsz. Guer en de Henschoten, en "nog daar en boven een plaatse genaamt de Strijelo, gelegen tusschen "den Berge ende die Deijnsloo, omtrent 300 roeden groot in de "lengte, ende ook die breette; item, dat noorthout, alzoo dat van "ons bepaalt is; item, een plecke tot Ginkel, daar t' anderen "tijden waranden beproeft zijn geweest."

In een Placcaat van 28 Januari 1556, nagenoeg eene herhaling van dat van 12 April 1546, worden Peter Stevens en Steven van Zijl, burgers van Amersfoort, genoemd:

"Pachters van des Konings warande, geheten Wintgensbosch, mitsgaders "van derhuijsinge ende erve daar bij gelegen; terwijl dan verder "gezegd wordt, dat "de voornoemde parcelen van bosch, konijnenwaran- "de, huijs ende erve daartoe behorende, gelegen (zijn) omtrent "Amersfoort, aan den Utrechtschen weg, neffens die Waleberg." (Groot Utr. Placboek. II. 380, enz.)

In een Placcaat van den Stadhouders, President en Raden 's Konings in den Hove van Utrecht, van 23 Juni 1556, werd verboden het vangen van "harten, reeden, swijnen, hasen, ofte conijnen, metten "netten, buijdels, of andere instrumenten, hoedanig dat die wesen "mogen, ofte met honden, gaarn, ofte panden te vangen, noch met "bussen, bogen, of andere instrumenten te schieten."

Op 31 Maart 1580 verscheen eene "Nieuwe Ordonnantie op het stuck van de Jacht, bij de Staten geconcipieert, ende bij den Prince van Oranje geaprobeert", welke bij "Nader Placaat" vele malen is "gecorrigeert en gerenoveert". (Groot Utr. Placboek. II. 384 en 385).

Reeds op 31 Mei 1588, was eene premie uitgelooft op het schieten van wolven, die zeer vermenigvuldigden, en op 23 Maart 1592 werd een concept vastgesteld, volgens hetwelk op 14 April daaraanvolgende, "in den Lande van Utrecht gedaan sal worden een generale "wolvenjacht.-- Omtrent Muijden sullen vergaderen - die van Emmenes "binnen ende buijtendijks, Oostveen, Seijst, Bild, van der Eem af, "tot voorbij Bunschoten door de Duijst, langens Hoeflaaken, over "den IJseren Hoet, Barnevelt, tot de uijterste van Renswoude, ende "soo voorts door de Reensche Veenen tot aan de Grebbe toe, ende sij "sal afgejaagt worden, bij die van Baarn en Zoest, Bunschoten, Ter "Eem, Bunnik, Odijk, het Overeijnt van Jutphaas, ende sullen "beginnen van der Eem af te jagen, tot den IJseren Hoet toe."

(Groot Utr. Placboek. I. 497; en II. 414, enz.)

Op 31 April 1593 werd zoodanige jacht herhaald, en nu was, op 22 April te voren, aangaande "Het Overquartier ende Eemland", vastgesteld: "In den eersten, dat den Maarschalk de Ridder met zijn quartier sal beginnen te besetten en jagen van den Vaartschendijk "af voorbij Tollesteeg, na de Blauw Capel tot aan de Vogelaar toe, "latende de paerden opwaarts aan den Bergkant.

"Item, van de Vogelaar, Hees, langs Amersfoort, en voorts na den "Amerongschen berg, sal den Maarschalk van Eemland insgelijks "besetten, en zoo gelijk met beide Quartieren hant aan hant jagen "na Amerongen toe, alwaar de panden geset zullen wesen in 't bosch, "of daar omtrent.

"Welverstaande, dat die van Emenes, na dien sij haar limetten "afgejaagt sullen hebben, hen begeven sullen naast de vleugel van "t Overquartier aan de Vogelaar, ende daar naast aan Eembrugge, "Baarn, Soest, Bunschoten, Hoogland, Leusden, Woudenberg, Renswoude, "en de Ginkel, welke leste vleugel strekken sal onder aan den "Amerongschen berg, en alsoo (ijder in ordre gestelt zijnde) gelijk "haar op de been sullen maaken, en d'een den anderen affogende een "samentlijk jagen tot het Amerongensche bosch toe." (Groot Utr. Placboek II 417).

Was reeds op 31 Mei 1588 eene premie van 30 gulden uitgelooft, voor het vangen van een wolf, op 19 Mei 1593 wordt toegezegd: "In "den eersten, soo wie in het particulier een wolf vangt, en den "Staten levert, sal hebben de volle zestig gulden. Item, soo wie een "wolf soo seekerlijk verspied en aanbrengt, dat die selfde wolf "daarover gevangen wordt, sal daar voor genieten vier gulden van "de zestig gulden. Ende die den wolf den eersten steek geeft, dat "het wel treft, sal van de voorsz. zestig gulden voor uijt hebben "twaalf gulden. Ende die reste sal worden verdeelt bij den Officier, "of Officieren, die daar preasent sullen sijn, onder degeenen, die "over het vangen sijn geweest; -

"Item, die een leger, of nest met jonge wolven vind, en de jonge "wolven levert, sal voor ijder jonge wolf hebben tien gulden."

(Groot Utr. Placboek. II. 417)

In eene Publicatie van 15 Januari 1646, wordt "op het vangen van "een wolf, zijnde een reu, hondert gulden, en voor een teef, "hondert twintig gulden", uitgelooft. (Groot Utr. Placboek II 417). Evenzoo was het vangen van vossen, reeds sedert 31 Maart 1580, door het uitloven van premiën in geld, bevorderd; en over het geheel was de zorg, ook voor dit gedeelte van het jachtveld groot, zooals blijkt uit het aantal "Ordonnantien op het stuck van de jacht", dat elkander, in den loop der jaren, opvolgde, en aanvulde, en uitlegde, tot 1725 toe.

Nadat de Erf-Stadhouder, Prins Willem III, op 26 April 1674, Soestdijk gekocht had, droegen de Staten der Provincie Utrecht, bij Acte van 23 September daar aanvolgende, de Hooge, Vrije, Middelbare en Lage Jurisdictien en Heerlijkheid van Soest, Baarn, Ter Eem, en Eemnes binnen- en buitendijks, "eeuwich ende erfelijk" aan hem op. Reeds op 14 December van hetzelfde jaar, werden de grenzen van zijn jachtrecht nauwkeurig door hem afgepaald. Deze Prins was, zooals bekend is, een hartstochtelijk liefhebber van de jacht, en heeft, van Soestdijk uit, zich meermalen aan dat genot overgegeven; zooals van 7 November tot 12 November 1680, en van 3 October tot 26 October 1682. (Journalen van Const. Huijgens, de Zoon. Deel III, in de Werken v.h. Hist. Genootsch. te Utr. Nieuw Serie. No. 46).

Omstreeks 1674 heeft Jacob de Hennin, geboren in Den Haag, een man die 12 Mei 1655 deurwaarder was bij den Hove van Holland, een

groot jaar te Soestdijk gefungeerd als Opzichter der Wildbaan, onder den titel van "Capteijn van Zoest", en beweert, in die betrekking Prins Willem III meermalen ontvangen te hebben. Hij verhaalt dit alles in een gebrekkig boekje, dat in 1681 in het licht kwam, met een titelprentje van Jan Luiken versierd, en getiteld: "De zinrijke Gedachten Toegepast op de Vijf Sinnen van 's Menschen verstand. Verhaalende veele wonderbaare geschiedenis-sen, die ons verstand te vooren komen, historiaal en leerlijk beschreven". (Frederiks en v.d. Branden, Biogr. Wordenb. der N. en Z. Nederl. Letterk. i.v.)

In een Journaal van denzelfden Constantijn Huijgens, de Zoon, van 21 October 1688 tot 2 September 1696, wordt medegedeeld dat Mr. David de Wildt, sedert 1688 Secretaris der Admiraliteit van Amsterdam, door bewerking van zijnen vader Hiob de Wildt, in 1690 van den Prins het ambt verkreeg van "meesterknaap van het jachtrecht van Soestdijk". Wat hij als zoodanig te doen had, en hoe lang hij in het bezit van dat ambt is gebleven, is mij niet bekend. (Werken v.h. Hist. Genootsch. te Utr. Verslag daarvan in De Gids, 1878-April. 1-55)

De Prins overleed op 19 Maart 1702, "zonder wettige descendenten ende Nacomelingen", en de Staten der Provincie verklaarden, bij Resolutie van 5 en 10 April 1702, "de hooge, vrije, lage en "middelbare Jurisdiction ende Heerlijkheden van Soest, Baarn, Ter Eem, Emmenes binnen- ende buitendijcx - wederom met allen aankleven "van dien vervallen ende gedesolveert te zijn in den schoot, ende "ter volkomen vrije dispositie van haar Ed. Hog." (Groot Utr. Placboek. II. 1206).

En aldus is het gebleven tot 16 Juli 1749, toen dezelfde Staten besloten aan Willen IV, "Prince van Oranje en Nassau, Erfstadhouder "der provincie - eeuwig en erfelijk te defereren en op te dragen - "de hoge, vrije, middelbare, ende lage Jurisdiction over zijne "Hoogheids Heerlikheden van Zoest, Baarn, en ter Eem --- Uijt "gelijke redene en motive als boven hebben wij mede goedgevonden, "en eenparig geresolveert hoogst gem.e zijne Hoogheid te defereren, "gelijk wij defereren bij dezen de vrije en met seclusie van alle "anderen, privative Jagt in het District van de voors. Hoge "Heerlijkheden, en daarboven in de Leusdensche Bosschen, zoover en "wijd de vrije jagt aldaar in den jare 1681 aan Zijne Hoogheids "Predecesseur, glorieuser gedagtenis, gedefereert, zig uitgestrekt "heeft, zullende zijne Hoogheid tot conservatie van de wildbane "aldaar, en in de meergem.e Hoge Heerlikheden, zoodanige afpaling "willen laten doen, en verders alzulke ordres te stellen, als zal "gelieven goed te vinden."

Onder de Hooge Heerlijkheden, in 1674 aan Prins Willem III opgedragen, waren toen ook begrepen de beide Eemnessen, maar in den tijd toen de Staten deze rechten weder hadden teruggenomen, hadden zij het "daeglijxe gegeret, met de dependentie van dien verkogt", en zóó was dit thans "in handen van een particulier".

Nochtans wilden de Staten doen wat zij konden, en vonden, op 27 Augustus 1750, goed "aan sijne Hoogheid Willem Carel Hendrik Friso, - eeuwig en erfelijk te defereeren - "de Hooge Jurisdiction "over de voors. beide Eemnessen, soo binnen als buitendijcx, "alsmede ook over de Heerlijkheid van Duijst, de Haer en Seven- "huijsen, - met regt van successie op alle Hooggemelte Sijne "Hoogheids wettige descendenten en nakomelingen, - ende aldaer te "hebben en te exerceren de vrije en met seclusie van alle anderen, "privative Jagt, gelijk wij die in de Heerlijkheden van Soest, "Baarn en ter Eem, en in de Leusdensche Bosschen zijne Hoogheid "reeds gedefereert hebben, en welke wij bij deesen hiermede

"amplificeren en vergrooten."

En alzoo was, en bleef, de toestand van het jachtrecht totdat de Nationale Vergadering, op .. Mei 1795, Soestdijk tot Domein van den Staat verklaarde. En Staatseigendom is het gebleven tot 8 Juli 1815, toen in het Staatsblad der Vereenigde Nederlanden de Wet verscheen, waarbij het Domein Soestdijk, door het Nederlandsche Volk, werd "afgestaan en opgedragen aan den Prins van Oranje, -- "Oppebevelhebber van het Nationale leger, -- om door Hem en Zijne "afstammelingen, in vollen eigendom, en als patrimonieel goed te "worden bezeten". Alzoo kwam dus het Huis van Oranje weder in het bezit van zijn rechtmatig eigendom, en daarmede van het jachtrecht, dat zich, gelijk weleer, ook uitstreckte over de beide Eemnessen, een deel van Bunschoten en Hoogland, en een deel van Leusden. Hiermede is dit onderwerp eigenlijk afgehandeld, doch men vergunne mij nog te laten volgen, wat "Een plattelands-burgemeester", (Mr. C.A. Nairec, Burgemeester van Barneveld), ten jare 1878 schreef, omdat die woorden eenig denkbeeld geven van het huidige dieren-leven, op datzelfde jachtveld; want het door hem bedoelde plekje ligt niet zoo heel ver van dat Soest, en zal wel niet zoo heel veel verschillen van Soest voor eene kleine zestig jaren, of ten minste vóór het leggen van den Centraal-Spoorweg, was, en voor een groot deel nu nog is: "De zandverstuivingen, (in den omtrekt van Koot-"wijk), zijn rijk aan allerlei gedierte, waaronder, herten, reeën; "vossen, hazen, konijnen, bunsings, marters, hermelijnen, wezels, "korhoenders, patrijzen, leeuwerikken, kwikstaarten of blokkieften, "raven, kraaien, eksters, gele-akkermandetjes, uilen, mollen, "muizen, slangen, hagedissen, sprinkhanen", enz. (Een oud hoekje der Veluwe; bl. 75, kant.)

EEN ANSICHTKAART UIT SOEST

Redactie

Ons lid G. Staalenhoef uit Amsterdam schonk vorige maand een groot aantal oude ansichtkaarten van onze gemeente Soest aan de Historische Vereniging.

Daarvoor onze hartelijke dank, en wij hopen er veelvuldig gebruik van te maken voor ons blad "Van Zoys tot Soest".

Enkele bijzondere exemplaren laten wij u nu al vast zien.

I Soesterberg - Ingang Ned. Prot. Bond.

Aan de Amersfoortse Straatweg te Soesterberg, bijna aan de grens met de gemeente Amersfoort, had de Nederlandse Protestanten Bond haar conferentiecentrum (± 1925). In dit Kamp waren in de Eerste Wereldoorlog de vrouwen van de in Nederland geïnterneerde Belgische Vluchtelingen ondergebracht; het zogenaamde "Albertsdorp".

II Soestdijk - Melmweg - Huize "Op Honck".

Het huis staat er nog. Alleen de omgeving is wel veranderd na 1922. De straat heeft echter een andere naam gekregen. Zoekt u het eens op?

III Boschstraat Soest.

Dit is "de Bosstraat" genoemd naar Ds. J.J. Bos. Maar dat wist de man die de kaart liet drukken natuurlijk niet, en bos schreef men vroeger met sch, dus "Boschstraat". Ook daar is wel wat veranderd.

IV Soest - Postkantoor en Muziektent.

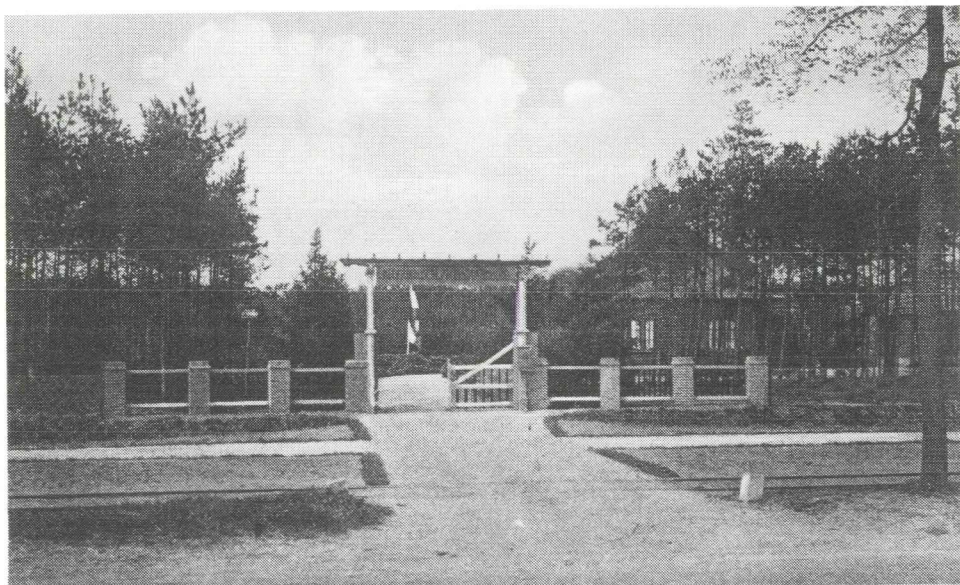
Een kaart uit 1909 van ons in 1893-gebouwde gemeentehuis, waarin ook het "Postkantoor" was ondergebracht. Zal ons nieuwe gemeentehuis net zo mooi worden?

V Groet uit Soest - Middelwijk.

1925. Huize Middelwijk aan het Kerkpad, met tussen Kerkpad en Middelwijkstraat een weilandje. Daar is niets meer van terug te vinden.

VI Soest, Spreukenhuysje.

Het Spreukenhuisje aan het Kerkpad in de vroegere smederij van Kees van Hengstum - later fietsenmakerij van Henk van Hengstum. Nationaal bekend. "Komt u in Soest, breng dan een bezoek aan het spreukenhuisje aan het Kerkpad." Er waren dan ook heel wat wijze spreuken op de muur ingemetseld. Jammer, het is er niet meer.

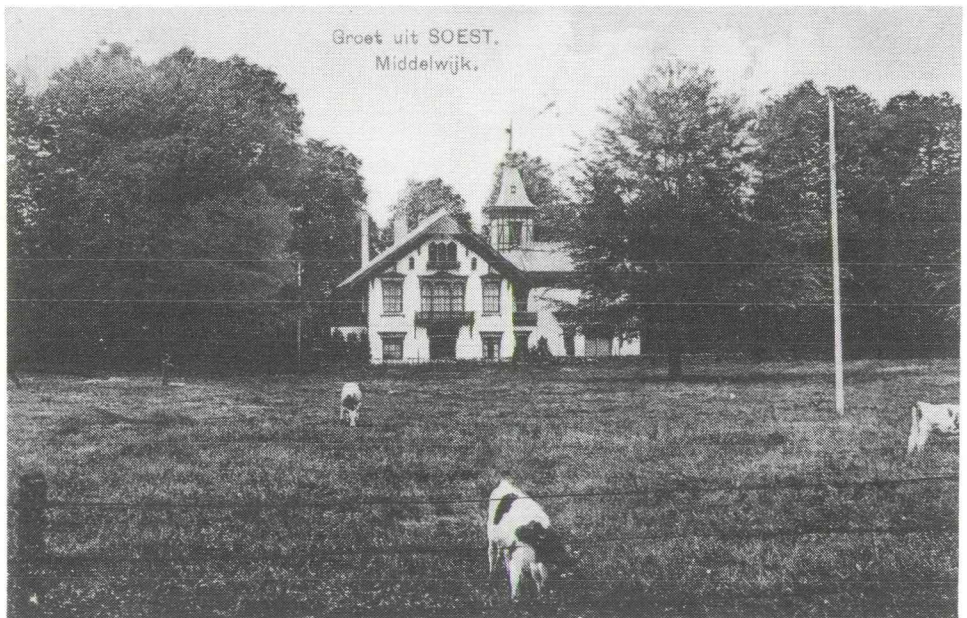
Soesterberg - Ingang Ned. Prot. Bond

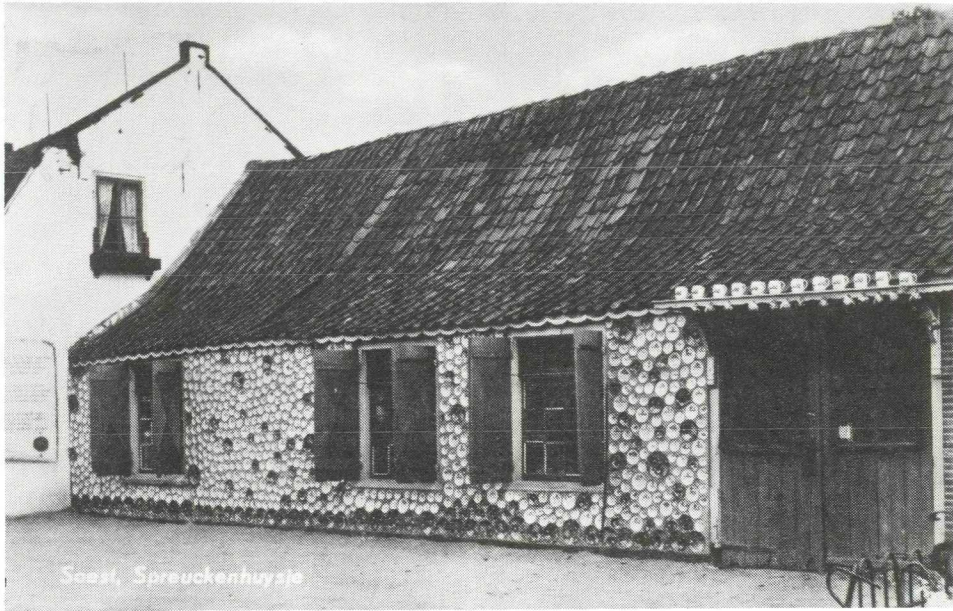
SOESTDIJK, — Melmweg
Huize „Op Honck”

BOSCHSTRAAT, SOEST

SOESTER SCHOON BEDREIGD

door Joh. Hepp

Uit "De Wandelaar" 7de jaargang Herfst 1935

Het nieuwe uitbreidingsplan voor de gemeente Soest, dat straks zonder verzet dreigt te worden aangenomen, omdat de doorsnee-inwoner van Soest (maar vooral zij die op bestuurszaken invloed hebben) tamelijk onverschillig is voor de belangen van dorps- en natuurschoon, is zóó geraffineerd opgesteld, dat ook de argelooze natuurschoonliefhebber iedere argwaan aanstonds voelt zakken.

Dit plan immers wordt onder de leus van de uiterste bescherming van het natuurschoon aangediend; een inleiding van de toelichtende beschrijving tracht den indruk te wekken, of dit nieuwe plan speciaal is ontworpen om het natuurschoon voor vernietiging en vermindering te bewaren.

Wie dit plan evenwel wat kritisch bekijkt, moet tot de conclusie komen of dat hier een vos is, die de passie preekt en dat al dit mooi gepraat over natuurschoonbescherming slechts een middel is om de aandacht van het eigen vandenwerk af te leiden, of dat men inderdaad, om welke motieven dan ook, getracht heeft met den factor van de natuurschoonbescherming rekening te houden, maar dat men daarbij door gebrek aan inzicht en bekwaamheid volkomen te kort is geschoten. Omdat het eerste het ergste zou zijn, willen we het laatste aannemen. De wijze, waarop volgens dit plan - zonder ééninge noodzaak - alle mogelijke gedeelten van het Soester gemeentegebied tegelijkertijd

"ontsloten" worden (de noodzakelijkheid daartoe zou misschien pas over 50 of meer jaren kunnen ontstaan), is meer dan ergerlijk. De mooiste natuurplekken van Soest, als Paltz, bosschen aan weerszijden van den Soesterbergschen straatweg c.a., streek tusschen Soestduinen en de Vlasakkers, worden hierdoor voor beschouwing geopend en daarmee aan de rassche vernieling prijsgegeven. Vier huizen aan het Paltzer Berkenlaantje, en dit heerlijke plekje is onherroepelijk bedorven en vernield. Het quasi-edele gebaar van de 50 M. breede, onbebouwde openingen tusschen de bebouwingen is gewoon belachelijk: de natuur blijft er evenzeer bedorven door, alleen de "laan", "allee" of "weg" wordt misschien wat chiquer!!

Begrijpen zij, die zich aan dit plan hebben schuldig gemaakt, dan nog niet, hoe broodnoodig, vooral in het oorspronkelijk zoo met natuurschoon gezegende, steeds meer met villadorpen en -wijken volgebouwde centrum des lands, gebieden zijn, waar bebouwing zoo lang mogelijk wordt tegengegaan? Moet dan aan den mensch alle mogelijkheid tot verfrisschend, rustgevend verblijf in een brok ongerepte natuur (de natuur is immers de verjongingsbron van den mensch!) ontnomen worden? Begrijpen deze heeren dan niet, dat juist in hardnekkig verzet tegen bebouwing van dergelijk terrein een toekomstbelang van Soest ligt?

Ongeschonden natuurschoon wordt immers rondom steeds zeldzamer en daarom voor een gemeente uit zuiver materieel oogpunt reeds een steeds waardevoller bezit. Laat men toch niet de onherstelbare domheid begaan, de kip met de gouden eieren te slachten.

Zoo is er in dit plan zooveel, dat getuigt van kortzichtigheid en halfslachtigheid. Het is niet mijn bedoeling op al deze dingen in te gaan. Alleen over één punt meen ik niet te mogen zwijgen, omdat daardoor het dorp Soest in het hart wordt aangetast.

Eigenlijk is het al symptomatisch, dat het spreken over het "dorp" Soest wat belachelijk aandoet.

Soest vertoont immers volstrekt niet het beeld van een samenhangend, goed gevoegd, organisch gegroeid dorp, maar wel van een nietszeggende, zinlooze huizen-verzameling oftewel gemeente, door de vreemde automobilisten de "lintworm" genoemd.

Evenmin als er hier van eenige dorpsgemeenschap sprake is.

De laatste vijftig jaar is er aan het dorp Soest verschrikkelijk en onherstelbaar gezondigd. Soest was immers wel een dorp, en zelfs een prachtig, karakteristiek dorp. Maar een bandeloze, aan persoonlijk belang en speculanten overgelaten bebouwing heeft Soest gemaakt tot een villa-verzameling, die zich in niets, ook niet in eentonigheid, onderscheidt van zoovele andere villa-verzamelingen (gemeenten) in ons land, en al het eigene en daarmee juist het bekoorlijke, verloren heeft. Men kan jaren in Soest gewoond hebben, voor men eigenlijk het dorp ontdekt. En velen ontdekken het nooit.

En nu willen de heeren van het nieuwe uitbreidingsplan aan deze vernietiging van het dorp Soest de laatste hand leggen. Hun vergrijp is des te erger, omdat, in tegenstelling tot vroeger, thans systematisch de uitbreiding der gemeente geregeld wordt en van talloze zijden op het sparen van dorps- en natuurschoon de aandacht wordt gevestigd. Maar deze heeren, die den vorm en het uiterlijk van Soest voor de eerstvolgende eeuwen willen bepalen, hebben zich niet de moeite gegeven het wezen en den opbouw van Soest te bestudeeren. Dat zoo iets in onzen tijd nog mogelijk is, is gewoonweg treurig.

Hadden zij het oorspronkelijk karakter van Soest werkelijk bestudeerd, dan zouden zij getracht hebben in het nieuwe uitbreidingsplan daarvan te redden, wat er nog te redden valt. Zulks hebben zij niet gedaan. Intengedeel!!

Op school hebben we allen wel geleerd van de mooie, merkwaardige

esch-dorpen in het Oosten van ons land, met name in Drenthe. Welnu, ook ons dorp Soest is zulk een esch-dorp en in aanleg nog wel een buitengewoon mooi eschdorp. En dat zulk een eschdorp zoover naar het Westen, midden in 't land, voorkomt, maakt het dubbel merkwaardig.

't Eigenlijke dorp Soest (tusschen Bunt en Soestdijk) ligt met zijn langgerekten Brink met mooie boerderijen zoo karakteristiek tusschen den hoogen bouwgrond, onze onvergelykelijke Eng (elders "esch" genoemd), en de wijde vlakke maten. Aan de voorzijde hadden de boerderijen het uitzicht over het bouwland, aan de achterzijde hebben zij het grootendeels nog over de weiden. En mooi voerde het gemeenschappelijke Kerkpad van alle hofsteden naar de kerk. In lateren tijd is de rijksstraatweg, "den nieuwen straatweg naar Amersfoort", zooals die nog op kaarten uit de laatste jaren van de vorige eeuw wordt aangeduid, dit typische dorpsbeeld onherstelbaar komen vernielen: met één slag was er een afscheiding gekomen tusschen de boerderijen en hun bouwland en de roekelooze, dichte bebouwing, die daarop al spoedig volgde, maakte die scheiding steeds absoluter, zoodat er thans nog maar één of twee plekken over zijn, waar men van den Eng een doorkijk heeft over Kerkpad en Brink naar de maten (maar ook daar staan dreigend de borden "Te koop"!) En ook het Kerkpad wordt in snel tempo door een onverantwoordelijk dichte bebouwing grondig bedorven. Naar den Engkant is dus het oude dorpsbeeld danig vernield, al zou een doelbewust gemeentebestuur hier nog veel kunnen redden.

Erg veel uitzicht is daarop evenwel niet. Want wat staat er volgens het uitbreidingsplan te gebeuren?

Juist dat gedeelte van Soest, dat nog het meest zijn oude typische karakter bewaard heeft en waarover elke vreemdeling, die het leert kennen, roépt, de prachtige Brink, het (vergeten) hart van Soest, zal door een verbinding met den Rijksstraatweg in de Birkt voor het autosnelverkeer worden geopend!!!

Daarmee wordt de genadeslag toegebracht aan ons rijkste dorpsbezit. Want we behoeven ons geen illusies te maken: als de Brinkweg verkeersader wordt, volgen de grondspeculatie en negotie met hun gevolgen (drukkere villabebouwing, café's, tankplaatsen, enz.). binnenkort met misschien ook de (met de eischen van het verkeer gemotiveerde) verwijdering van de karakteristieke boombeplanting; nog afgezien daarvan, dat het typisch-landelijk-rustige voor goed verdwenen zal zijn.

Daar komt nog bij, dat ook het prachtige open uitzicht over de polders en Eem, dat men bij de Grootte Kerk heeft, aan den verbindingsweg ten offer zal vallen. Deze weg maakt het immers waarschijnlijk, dat het afgesneden driehoekje, een prachtig, hooggelegen stuk bouwland, voor landbouwgebruik minder practisch wordt en daarvoor verkaveld, zoodat ook het prachtige dorpsbeeld, dat men van het Klooster op Soest heeft, door een aantal villa's dreigt te worden bedorven. Wat er ook gebeuren moge, deze schending van het laatste typische dorpschoon en dorpsleven (want de Brink kent nog werkelijk dorpsleven) móet worden voorkomen. Dat is niet alleen een plicht tegenover een stuk nationaal bezit (de Brink en het verlengde daarvan is een monument!), maar tevens een eisch uit het oogpunt van vreemdelingenverkeer. Een villaverzameling, zooals die overal elders te vinden is, kan de menschen niet naar Soest lokken en ertoe bewegen om telkens weer terug te komen, om van dat "echte Soestersche" te genieten, maar dat kan alleen een dorp, dat een eigen karakter heeft. En dat eigen karakter is nog niet heelemaal vernietigd.

Laten we dan toch met de grootste zorg bewaren, wat we nog hebben.

1853 VERPACHTING VAN "TIENDEN" IN SOEST

Anno 1853. PUBLIEKE VERPACHTING

van

TIENDEN.

onder de gemeente van
S O E S T.

Men presenteert publiek te verpachten:

(Op dag tot Kersmis 1853.)

- N°. 1. Het eerste Blok van Groot Middelwijk, anders genaamd het Molenblok, in twee perceelen, als:
Het eerste perceel strekkende van den Hollenweg af tot aan den Molenweg toe
Het tweede perceel, strekkende van den Molenweg af tot en met het land van *Anthony van der Hoeven*.
2. De Tiend genaamd Klein Middelwijk, in zes perceelen, als:
Het eerste perceel begint met het Walstuk van *Anna de Beer* tot aan den Heel-Akker.
Het tweede perceel, van den Heel-Akker tot aan het Paadje en Hezge-lie van de Wed. *Peter Gourtee Hilkorst*.
Het derde perceel, van hetzelve Paadje en Hezge-lie tot aan het Turfwege, waaronder behoort 36 roeden over het Paadje, zijnde van *W. Lochtenstein* en *Wouter Vis*.
Het vierde perceel, langs den Baarweg, van den Teutschen Hollenweg dwars over tot aan den Hollenweg achter de Roomsche Kerk.
Het vijfde perceel, langs den Hollenweg achter de Kerk tot aan den Brink.
Het zesde perceel, begint tusschen het land en de hofstede van *Wouter Lochtenstein* en de Weduwe *Pieter Boelen* en van het zedde perceel, strekkende van den Brink tot aan einde van de Rollebaan van *Henricus de Beer*.
3. De Tiend genaamd het eerste Blok van den Omloop, in twee perceelen.
4. Het tweede Blok van Groot Middelwijk, in drie perceelen, als:
Het eerste perceel op den Eng, begint bij het eerste perceel van Klein Middelwijk, strekkende tot aan het land van *Antonie Veldhuizen*.
Het tweede perceel, beginnende met het land van *Antonie Veldhuizen* tot aan het land van *Aart Wantenaar*.
Het derde perceel, in de Achter-Engsche Akkeren.
5. Het tweede Blok van den Omloop, anders genaamd de Soestdijksche Akkeren, in drie perceelen, als:
Het eerste perceel, beginnende aan den Soestdijkschen Weg tot aan den akker van *Jan Dijkman*.
Het tweede perceel, beginnende met den akker van *Jan Dijkman* tot aan de hofstede van *Samuel de Zoete*.
Het derde perceel, beginnende met de hofstede van *Samuel de Zoete* tot aan de Veeuakkeren.
6. Het eerste Blok van het Kerkeind, anders genaamd het Kerkblok, in twee perceelen, als:
Het eerste perceel, strekkende van den Overweg tot aan den Baarweg.
Het tweede perceel, strekkende van den Baarweg tot op het Hart, en eindigende met den nieuwen weg voor Engeldanaal.
7. Het tweede Blok van het Kerkeind, anders genaamd het Geinblok, in twee perceelen, als:
Het eerste perceel, beginnende bij de Pinats Middelwijk, beneden den Overweg, tot aan de Bunt-Kampen, voorts langs de Dorpkade, tot aan de Plats van *Cornelis Kok*.
Het tweede perceel, beginnende van de Bunt-Kampen van *Cornelis Kok* en *Rijk Stalenhoef*, voorts over de Bunt, de Heuvelendaal, de Geinen en de beide hofsteden van den Heer *Kreps*.
8. De Tiend genaamd het Haverblokje.
9. De Tiend, zoo grof als smal, genaamd het Houteinde of den Rondening in vijf perceelen.
a. Het eerste perceel, strekkende van den Teut Hollenweg tot aan het land van *Gijbert Gerritse Schouten* en tot aan den Molenweg.
b. Het tweede perceel, van het land van *Gijbert Gerritse Schouten* tot aan het pad van *Johannes Rademaker*.
c. Het derde perceel, van het pad van *Johannes Rademaker* tot aan den hoek van den Weg.
d. Het vierde perceel, van den Eikenwal van Meufvrouw *Harderwijk* tot en met Lazerenberg.
e. Het vijfde perceel, van Lazerenberg tot aan het Turfwege.

NB. De onkosten moeten dadelijk bij de verpachting betaald worden.

Die hierin gading hebben, komen op **Maandag den 25 Julij 1853**, des voormiddags ten *tien ure precies*, ten huize van den Kastelein **GYSBERT VAN LEERSUM**, in de *Zwaan* te Soestdijk, onder **B A A R N**.

ZEGT HET VOORT.

